

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Маслюк Ю.В.

студент,

Вінницький торговельно-економічний інститут

Київського національного торговельно-економічного університету

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗА ВЧИНЕННІ КРИМІНАЛЬНІ ДІЯННЯ

Показники злочинності неповнолітніх, як і злочинності загалом, значною мірою залежать від соціально-економічного стану у країні. Значне загострення соціально-економічної ситуації потягло за собою поширення злочинності взагалі, у тому числі неповнолітніх.

Досліджуючи причини такого складного явища, як злочинність неповнолітніх, необхідно розглядати всі чинники, які можуть її детермінувати, комплексно, у сукупності, не намагаючись абсолютизувати або виділити один з них. Адже неповноліття – це період, коли молода людина формується як фізично так і психічно, а тому значно легше і більшою мірою підпадає під вплив оточуючого середовища. Неповнолітні користуються особливим захистом держави. Держава розуміє, що неповнолітні в силу свого віку не можуть повною мірою усвідомлювати значення своїх дій, обмежує їх здатність своїми діями набувати права, створювати для себе обов'язки і нести юридичну відповідальність, а також встановлює особливої порядок здійснення їхніх прав. Злочинність неповнолітніх несе за собою негативні явища, які впливають на дітей. Тому, окреслена у статті тема набуває особливої актуальності.

Дослідження злочинності неповнолітніх, застосування та ефективності заходів її запобігання вже здійснюється у закордонній та вітчизняній кримінальній галузі права. Цьому питанню приділяли увагу такі вчені, як Г.А. Аванесов, Ю.М. Антонян, М.М. Бабаєв, Т.С. Барило, І.Г. Богатирьов, М.І. Ветров, В.О. Глушков, В.В. Голіна, В.К. Грищук, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, А.І. Долгова, В.П. Ємельянов, В.Д. Єрмаков, А.П. Закалюк, К.Є. Ігошев, І.І. Карпець, О.М. Костенко, В.М. Кудрявцев, Н.Ф. Кузнецова,

В.І. Лановенко, Ф.А. Лопушанський, Г.М. Міньковський, В.В. Панкратов, М.І. Панов, А.А. Примаченок, О.Б. Сахаров, І.О. Топольскова, І.К. Туркевич, Н.С. Юзікова, С.С. Яценко та ін.

Стаття має на меті розкрити питання відповідальності та покарання неповнолітніх, з'ясувати таку загальну ознаку спеціального суб'єкта злочину, як вік, по досягненні якого може наставати кримінальна відповідальність, а також проаналізувати особливості цього питання стосовно конкретних видів спеціальних суб'єктів злочинів.

Згідно з ст. 87 Кримінального кодексу «неповнолітніми визнаються особи, яким до часу здійснення злочину виповнилося чотирнадцять, але не виповнилося вісімнадцяти років» закон надає принципове значення віком особи на момент вчинення злочину. Проте слід враховувати, що в ряді випадків слово «неповнолітній» в кримінальному кодексі вказує на осіб, які не досягли повноліття до дня застосування норми. Неповнолітній, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, може бути звільнений від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання. У такому разі суд застосовує до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру. У разі ухилення неповнолітнього від примусових заходів виховного характеру ці заходи скасовуються і він притягується до кримінальної відповідальності [6, с. 251].

Закон не передбачає щодо неповнолітніх будь-яких спеціальних видів покарання, не передбачених для дорослих злочинців. По відношенню до повної системи покарань, закріпленої у ст. 44 Кримінального кодексу, система покарань, призначуваних неповнолітнім (ст. 88 КК), є скороченою. До неповнолітніх не застосовуються найбільш суворі види покарання (смертна кара і довічне позбавлення волі), а також види покарання, застосування яких не можна або недоцільно з урахуванням їх соціального статусу (позбавлення права займати певні посади, позбавлення звань і нагород, конфіскація майна, обмеження свободи і покарання, які застосовуються до військовослужбовців). Інші види покарання щодо неповнолітніх (окрім позбавлення права займатися певною діяльністю) пом'якшені в розмірах і термінах [1].

Відповідальності підлягають особи у віці від чотирнадцяти до шістнадцяти років за вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи (умисне вбивство); проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (згвалтування); проти основ національної

безпеки; проти власності (крадіжка); проти громадської безпеки (бандитизм); викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів та вибухових речовин або заволодіння ними шляхом шахрайства; проти безпеки руху та експлуатації транспорту (незаконне заволодіння транспортним засобом); проти громадського порядку та моральності (хуліганство); злочини у сфері обігу наркотичних засобів; злочин проти авторитету органів державної влади; злочин проти правосуддя; злочин проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку (посягання на життя представника іноземної держави) [7, с. 671].

Зазначені злочини становлять значну громадську небезпеку й належать до категорії середньої тяжкості, тяжких або особливо тяжких за кримінально-правовою класифікацією.

Неповнолітнім можуть бути призначені покарання у вигляді:

- 1) штрафу,
- 2) позбавлення права займатися певною діяльністю,
- 3) обов'язкових робіт,
- 4) виправних робіт,
- 5) арешту,
- 6) позбавлення волі на певний строк.

Штраф неповнолітнім призначається в межах до 500 встановлених законодавством неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або іншого доходу неповнолітнього за період від 2 тижнів до 6 місяців. Закон дозволяє призначати штраф і за відсутності у неповнолітнього доходів і майна, на яке може бути звернено стягнення [6, с. 252]. Штраф, призначений неповнолітньому, за рішенням суду може бути стягнутий з його батьків або інших законних представників (за їх згодою). Це правило здається порушенням принципу особистої відповідальності (особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності тільки за вчинене ним діяння, а не за дії інших осіб), який хоч і не закріплено в законі, проте є одним з основоположних начал кримінального права. Особливо невдалим це правило представляється у ситуаціях, коли функції законного представника покладені на державну установу або коли, за наявності батьків, виховання фактично здійснюється державним або муніципальним закладом [7, с. 672].

Обов'язкові роботи призначаються на строк від 40 до 160 годин, полягають у виконанні робіт, посильних для неповнолітнього, і виконуються ним у вільний від навчання або основної роботи час. Тривалість виконання цього покарання особами у віці до 15 років не

може перевищувати 2 годин на день, а особами у віці від 15 до 16 років – 3 годин на день. При призначенні і виконанні цього покарання слід враховувати, що воно не повинно завдавати шкоди здоров'ю неповнолітнього і порушувати процес навчання.

Виправні роботи призначаються неповнолітнім на строк від 2 місяців до 1 року. При призначенні і виконанні покарань у вигляді обов'язкових або виправних робіт повинні дотримуватися всі норми про охорону праці неповнолітніх, закріплені трудовим законодавством. Ці покарання не повинні перешкоджати реалізації конституційного права кожного на освіту [4, с. 114].

Арешт призначається неповнолітнім, які досягли віку 16 років до моменту винесення вироку, на термін від 1 до 4 місяців.

Позбавлення волі призначається неповнолітнім на строк не більше 10 років і відбуває у виховних колоніях. Неповнолітнім, які скоїли злочини (крім особливо тяжких злочинів) у віці до 16 років, позбавлення волі призначається на строк не більше 6 років.

Закон прямо забороняє призначати покарання у вигляді позбавлення волі неповнолітньому, який вперше вчинив злочин невеликої тяжкості, а також особі, яка вчинила у віці до 16 років вперше злочин середньої тяжкості [5, с. 238].

Покарання у вигляді позбавлення волі призначаються неповнолітнім за вчинення повторно злочин невеликої тяжкості (на строк не більше 2 років), за тяжкий злочин (на строк не більше 7 років), за особливо тяжкий злочин (не більше 10 років), за особливо тяжкий злочин, поєднаний з умисним позбавленням життя людини (на строк до 15 років).

До неповнолітнього, який вчинив злочин невеликої тяжкості, можуть бути застосовані такі примусові заходи виховного характеру:

1. застереження;
2. обмеження дозвілля і встановлення особливих до поведінки неповнолітнього;
3. передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх змінюють, або під нагляд педагогічного чи трудового колективу за їх згодою, а також окремих осіб на їх прохання;
4. покладання на неповнолітнього, який досяг 15-річного віку і має майно, кошти чи заробіток, обов'язку відшкодування заподіяних майнових збитків;

5. направлення неповнолітнього до спеціальної навчально-виховної установи для дітей і підлітків до його виправлення, але на строк не більше 3 років [5, с. 288].

У разі ухилення неповнолітнього від примусових заходів виховного характеру ці заходи скасовуються і до неповнолітнього застосовується покарання, визначене вироком суду [3, с. 272].

Отже, проблема злочинності неповнолітніх завжди актуальна для суспільства, адже від того, як вона вирішується, залежить не лише стан і тенденції злочинності у майбутньому, а й моральний клімат у суспільстві в цілому. Кримінальна відповідальність неповнолітніх розглядається як особливий суб'єкт кримінальної відповідальності. Аналізуючи чинне законодавство України відносно неповнолітніх не можуть застосовувати: конфіскацію майна, обмеження волі, довічне позбавлення волі.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.
2. Кримінальний кодекс України : Науково-практичний коментар / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш, та ін.] ; за загальною редакцією В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 3-тє вид., переробл. та доп. – Харків : ТОВ «Одісей», 2007. – 1184 с.
3. Логвінова М., Кафарський В. Основи правознавства: Навч. посіб. – К.: Центр навчальної літератури, – 2005, – 568 с.
4. Основи правознавства України: Навч. посіб. / Ківалов С. В., Музиченко П. П., Крестовська Н. М., Крижанівський А. Ф. – Х., Одісей, 2006 – 720 с.
5. Основи правознавства: Навч. посіб. / За заг. ред. П. Л. Гнатенко. – К.: Юридична книга, 2004. – 320 с.
6. Основи правознавства: Навч. посіб. / Під заг. ред. В. П. Пастухова. – К.: Алерта. 2005. – 377 с.
7. Правознавство: Навчальний посібник / За ред. В. В. Копейчикова. – К., Юрінком Інтер, 2006. – 642 с.